

ACADEMIA ROMÂNĂ
COMITETUL ROMÂN DE ISTORIA ȘI FILOSOFIA ȘTIINȚEI ȘI TEHNICII
FILIALA CRAIOVA

Istoria presei științifice

Conferința de toamnă
2024

Popularizarea științei în spațiul publicistic oltenesc - repere diacronice

Prof. univ. dr. habil. GABRIELA PĂSĂRIN

Universitatea din Craiova

Școala doctorală Alexandru Piru

Vicepreședinte Asociația Română de Istorie a Presei

Țintele permanente ale publicațiilor cu evident rol de informare și culturalizare :

- popularizarea științei
- creșterea credibilității și notorietății revistelor generaliste

Abordarea temelor despre știință impunea implicarea specialiștilor în diseminarea informațiilor științifice.

Efecte :

- creșterea efectului de prezență în spațiul public a personalităților științifice românești
- transmiterea corpusului informațional științific în limbaj accesibil unui public divers.

I. Presa – "istoria" unor nume simbol

Istoria presei se constituie și din numele unor mari întreprinzători și jurnaliști, oricum pasionați care au creat ziare, invenții tehnice, au fost inițiatorii sau performerii unor forme jurnalistice.

Johannes Gutenberg

Gutenberg inventează tiparul cu litere mobile, metalice, izolate în matrițe. Numele său va deveni generic pentru *Era Gutenberg*.

(Portretul lui Johannes Gutenberg, de Albrecht Mentz)

Samuel Morse

Telegraful optic este inventat de **Morse**, iar semnalele transmise la distanță sunt denumite *MORSE*; La 24 mai 1884 s-a stabilit linia telegrafică între Washington D.C. și Baltimore, iar mesajul a fost "Ce a lucrat Dumnezeu".

(Portretul lui Samuel Morse, de Mathew Brady)

I. Presa – "istoria" unor nume simbol

Alexander Bell

Al. Bell a reușit să transmită vocea umană prin cabluri electrice către principalele zone populate din lume - **1876**

Heinrich Hertz

H. Hertz va demonstra existența undelor electromagnetice (după ce James Maxwell le descrisese într-o teorie matematică) și va concepe un aparat pentru a le genera și a le stoca.

Gugliermo Marconi

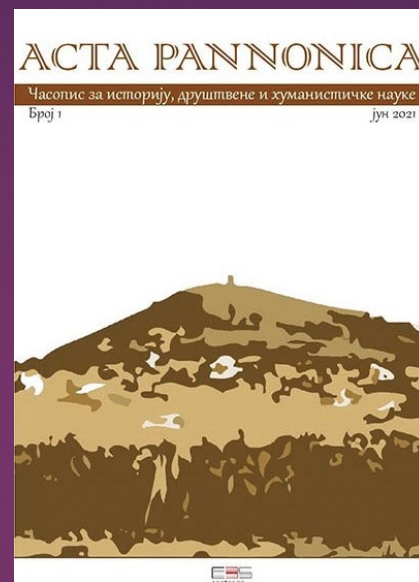
Prim moment al istoriei radioului invocă numele lui **G. Marconi**. El va transmite mesaje codate, iar aparatul conceput de el va fi primul *telegraf fără fir*

Principiul vaselor comunicante

- numele personalității științifice rămâne simbol pentru un gen sau o tehnică,
- numele personalității va impune o publicație prin transfer imagologic.

O panoramare succintă a presei științifice românești

- ❑ Reviste de știință
- ❑ Reviste complexe cu secțiuni sau fascicule despre știință
- ❑ Reviste de popularizare a științei

Relația biunivocă reviste și scriitori-publiciști creează o imagine persuasivă

- ❑ *Revista Română pentru științe, litere și arte* (1861) – condusă de Alexandru Odobescu;
- ❑ *Foița de istorie și literatură* (1860) - B. P. Hasdeu;
- ❑ *Instituțiunea* (1860-18760) – Al. Zane;
- ❑ reviste științifice: *Agronomia* (1859-1861), „Natura” (1856-1865);
- ❑ reviste economice: *Analele economice* (1860-1864) și *Analele statistice* (1860-1869) – Dionisie Pop Marțian;
- ❑ publicații juridice: *Dreptul* (1862);
- ❑ publicații militare: *România militară* (1864).

II. Perspectivă diacronică asupra cronicii științifice în reviste publicate la Craiova

Din tipologia revistelor reținem două categorii:

► prima categorie care se adresează unui public-țintă coagulat de interesul pentru un anume domeniu,

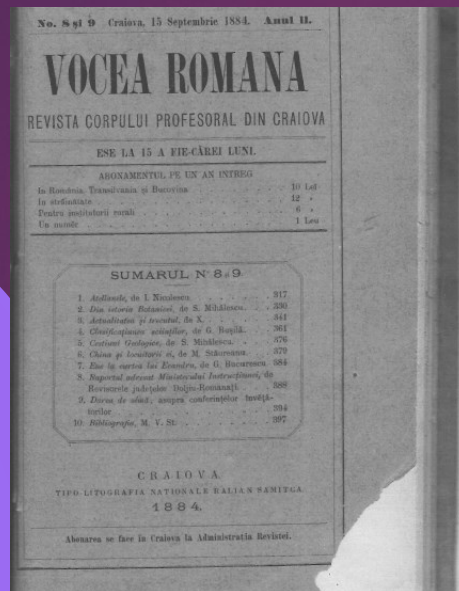
► a doua categorie care se adresează unui public divers dar, cu siguranță, cu afinități culturale și preocupat de noutățile din varii domenii ale cunoașterii.

”Vocea română. Revista corpului profesoral din Craiova”

A apărut la Craiova și a fost
tipărită la Tipo-litografia
Națională Ralian Samitca.

Numerele 8-9, anul II

(15 septembrie 1884) ale acestei reviste au în sumar două
subiecte de interes științific: ”Cestiuni geologice” de S.
Mihălescu și ”Clasificațiunea științelor” de G. Bușilă.

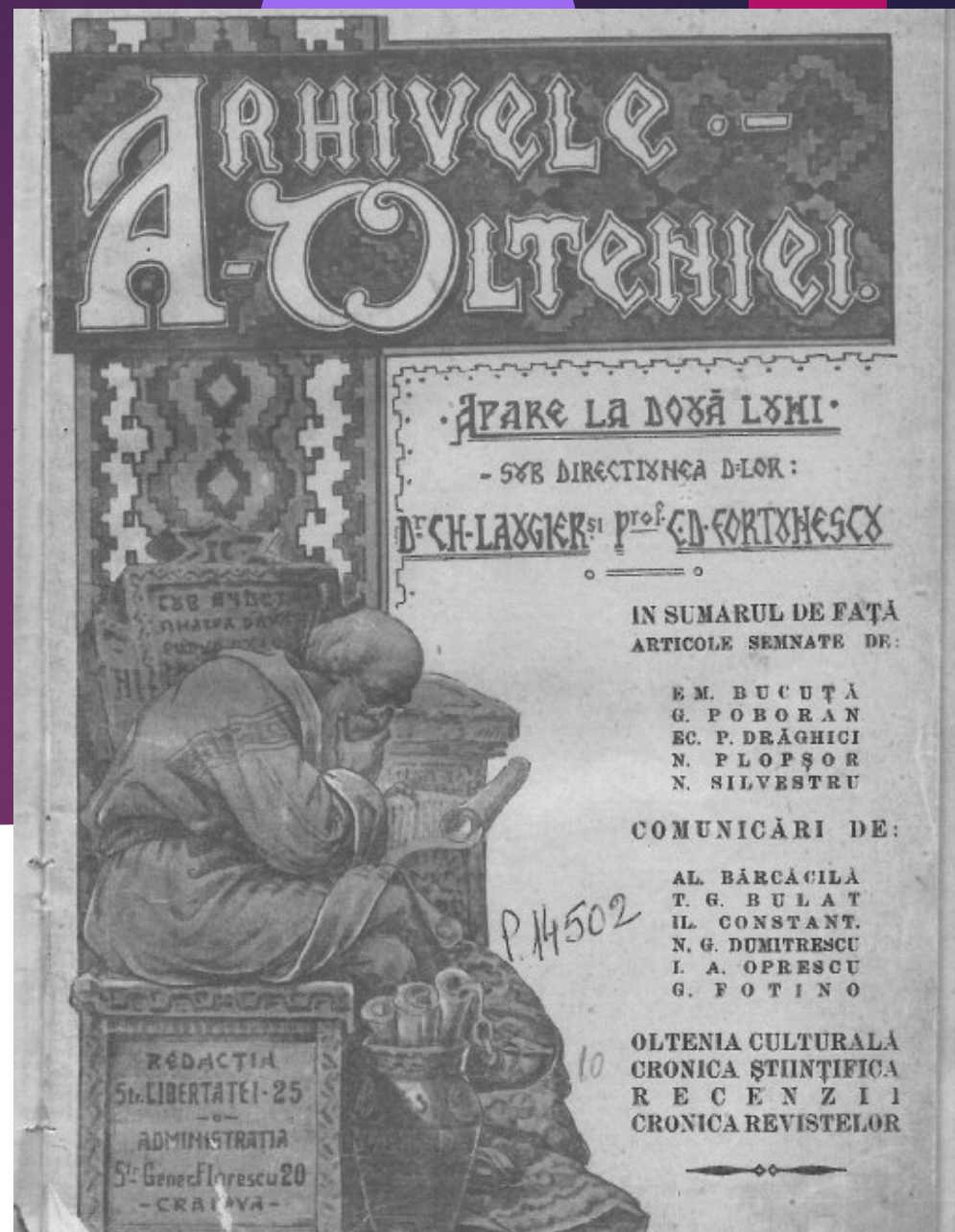

Materiile sunt clasificate în:

1. ”științe pure” (*formale*: gramatica, logica, retorica, matematicile, metafizica, și *științe reale*: jurisprudența, morala, teologia”),
2. ”științe composite” (mecanica, hidrostatica, pneumatica, optica, astronomia),
3. „științele aplicate” (filosofie experimentală, frumoase arte, arte utile și istorie naturală),
4. ”istorie naturală”, ”cu aplicațiunile sale de medicină”.

”Arhivele Olteniei” și cronica științifică

Sub direcțiunea reputatului medic Charles Laugier
și a prof. C.D. Fortunescu a fost editată la Craiova
revista *Arhivele Olteniei* în anul 1922.

Structurarea revistei evidențiază paleta tematică:

- "Oltenia culturală",
- "Cronica științifică",
- "Recenzii",
- "Cronica revistelor".

Cronica științifică este din ce în ce mai bogată. Regăsim trei articole la această secțiune: "Câteva scripuri în noaptea Cancerului", "Sosirea primilor Celți în sudul Spaniei" și "Descoperiri nouă în Grotele Paleolitice din Spania". Toate cele trei articole sunt semnate de medicul Ch. Laugier, cu inițialele "Ch. L".

În numărul din ianuarie - februarie 1923, No. 5, "Cronica științifică" este semnată de Ch. Laugier: "Contribuții etnografice prin cercetarea unor moluște" (pp.66-67). Din numărul 6 (martie-aprilie 1923, reținem "Conferința susținută la Societatea "Prietenii Științei" din Craiova.

Revista "Oltenia. Documente. Cercetări. Culegeri"

"Tipărită la Craiova sub îngrijirea DR.C.S. Nicolăescu-Plopșor, directorul Arhivelor Statului din Craiova", va avea o secțiune intitulată "*Cercetări*", o continuare a "Cronicii științifice" a "Arhivelor Olteniei". Cartea I, Nr.1, 1.I.1940 are ca subiect științific "Biserica Bordeiu din Oltenia", o abordare din perspectiva arheologiei.

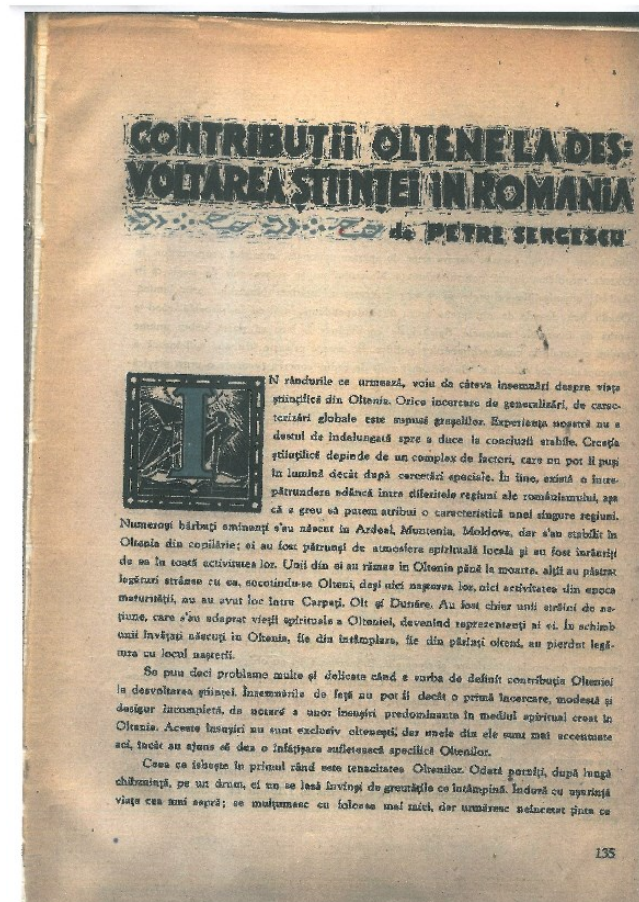

Concluzii parțiale

- secțiunea dedicată științelor devine o permanență a câtorva reviste, ceea ce a asigurat o vizibilitate a temelor specifice domeniului în reviste cu adresabilitate generală;
- numărul articolelor circumscrise secțiunii "Cronica științifică" va crește, acoperind varii domenii științifice;
- se constituie un nucleu de redactori ai articolelor cu teme despre științe, personalități culturale marcante (N. Iorga, C. Plopșor, Ch. Laugier, C. Moisil ș.a.);
- sunt selectate informații apărute în presa din străinătate, contextualizate și racordate la realitățile zonei;
- se asigură componenta educativ-formativă a presei culturale;
- sunt evidențiate personalitățile culturale și științifice ale vremii prin publicarea articolelor de autor și a conferințelor susținute în spațiul Olteniei la întâlnirile intitulate sugestiv "Prietenii științei".

III: Perspectivă diacronică asupra contribuțiilor oltene la dezvoltarea științei în România

Este titlul articolului semnat de Petre Sergescu și apărut în volumul "Oltenia", editat de Fundația Culturală Regală "Regele Mihai I" Regionala Oltenia în 1943.

Constantin Brâncoveanu este considerat - prin sprijinul acordat, inclusiv prin trimiterea de numeroși tineri bursieri în Italia și Franța - al doilea "ctitor al Academiei lui Șerban Cantacuzino".
"Între bursierii lui Vodă Brâncoveanu e și Hrisant Notara, viitor patriarh al Ierusalimului, autorul primei cărți de astronomie tipărite – la Paris în 1716 – de un locuitor al Principatelor"

Petrache Poenaru

Conducător timp de peste trei decenii al învățământului din Muntenia, a făcut studii la Viena, Paris și Anglia.

În timpul studiilor brevetează primul toc rezervor din lume, mai întâi la Viena, apoi la Paris (brevet 3208, din 25 mai 1827), cu titlul *Condeiul portăreț fără sfârșit, alimentându-se însuși cu cerneală (plume portable sans fin, qui s'alimente elle-même avec de l'encre)*.

Repere publicistice și tipografice

Scrisul românesc

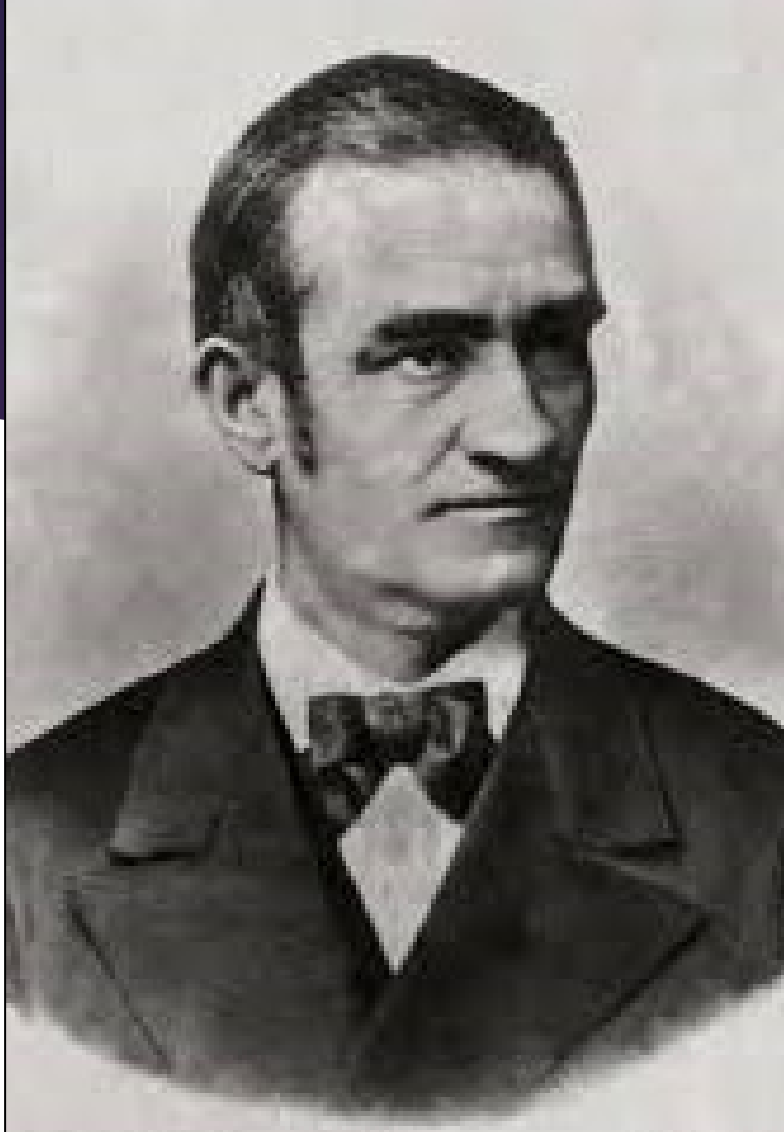
Tipografia Samitca (azi "Scrisul Românesc") a editat în 1868-1870 ziarul "Mercantilul", apoi "Biblioteca de popularizare" etc.

Vocea română

În 1880-1884 a apărut la Craiova prima revistă "Vocea Română", "organ al clubului profesoral din Craiova", inițiată de *Fontanini* și *Raymond*.

Isis Natura Minunile naturii

D-rul Iuliu Baraș (1815-1863), creatorul primei publicații de popularizare a științei "Isis" sau, mai târziu, "Natura" (1855-1863), a fost medic la Craiova între 1846 și 1851 și a tipărit în 1850 primul său volum din "Minunile naturii".

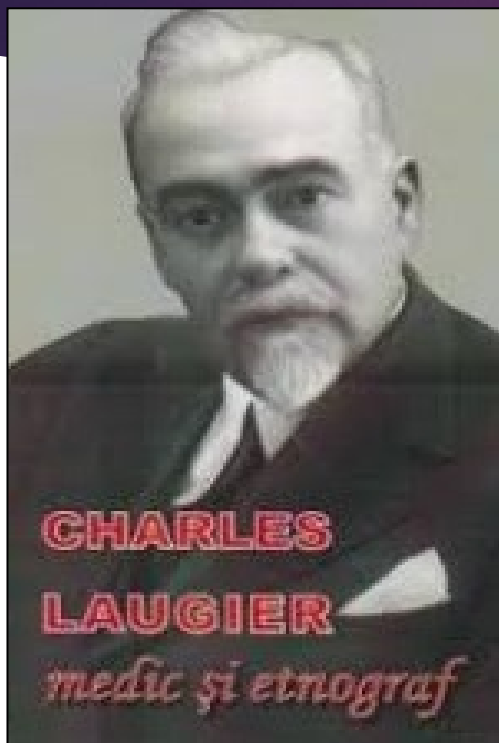
Gheorghe Chițu

Este autorul "Oracolului anului 1851" scris la Viena în 1850. A fost ministru în cinci guverne între 1876-1885, evidențiindu-se ca un bun organizator al școlilor. Va fi ales membru al Academiei Române în 1879. În 1871 Gh. Chițu și I. Theodorian vor înființa un institut tipografic românesc, unde se va edita *ziarul "Oltenia"* (cel ce va promova știința prin sesiunea "Cercetări").

O contribuție importantă vor avea fondatorii Revistei "Ramuri", C. Ș. Făgețel, D. Tomescu, G. Ionescu-Sisești și P. Partenie. Vor înființa și Institutul Grafic "Ramuri", unde vor fi publicate scrieri semnate N. Iorga, "Buletinul Comisiunii Monumentelor istorice" și se va înființa o Bibliotecă de popularizare a științei.

Prietenii științei

"Prietenii Științei" au inițiat și publicarea "Arhivelor Olteniei".

Medicul Ch. Laugier va întemeia Asociația "Prietenii Științei" sub egida căreia se vor organiza și publica peste cinci sute de conferințe publice. Inițiatorii "Prietenilor științei" au fost *Ch. Laugier (foto stânga), G. Țițeica, C.D. Fortunescu și V. Anestin.*

V. Anestin (foto dreapta) a fost întemeietorul "Societății Astronomice Române".

Teodor Costescu

A contribuit la înființarea și construirea Palatului Cultural (azi îi poartă numele) din Turnu-Severin, a organizat timp de 20 de ani conferințe săptămânale ale Universității Libere. Și "Societatea Doina" a organizat din anii 1910 conferințe publice, demers continuat de asociația "Casa Luminii" timp de 20 de ani. Sub egida "Casei Luminii" vor conferenția personalități marcante ale culturii și științei românești din acea vreme: N. Iorga, Sextil Pușcariu, Simion Mehedinți, Constantin Rădulescu-Motru, Vasile Goldiș, Gheorghe Țițeica.

Craioveanul C. Angelescu este organizatorul a numeroase asociații științifice și va fi numit președintele Ateneului Român.

Concluzii

”Cronica științifică” a reprezentat prima formă de diseminare a informațiilor despre dezvoltarea științelor în plan internațional, continuată apoi de reviste cu un conținut diversificat tematic științific.

Oamenii de știință au fost actori sociali, care au creat spații culturale de dezbatere a problematicilor științifice, un mod de culturalizare a cititorilor, aceștia devenind ei înșiși vectori de informație pentru mediile din care proveneau.

Sursa ilustrațiilor: Internet

Concluzii

- Revistele culturale cu tematică științifică au avut un evident rol de mediere între spațiul public (evenimential) și diferitele publicuri și sfere de acțiune.
- Revistele invocate în acest context au drept caracteristică esențială simbioza dintre *perspectiva științifică* și *perspectiva hermeneutică*, interpretativă, producând astfel contextualizarea informațiilor și generând accesibilitatea corpusului informațional științific.

Vă mulțumesc pentru atenție!
Gabriela Păsărin